

JAROSLAV VOBR

Další kramářské písně o stonařovském meteoritu

Zpravodajské kramářské písně byly jedním z hlavních prostředků šíření informací v době, kdy neexistovaly pravidelné noviny. Jako dnes lidé toužili po senzacích a nechávali si běhat mráz po zádech z příběhů, které se zdály až ne-skutečné. A tato sdělení v rýmované a zpívané podobě dostávala pevnou formu kramářského písňového tisku. Část těchto „reportáží“ čerpala z přírodních dějů, či spíše z jejich katastrofálních následků, jako byly povodně, záplavy, zemětřesení či požáry. Písně o úkazech jako byly komety a jiná „zázračná znamení na obloze“, za nimiž se skrývají pozorování polární záře či jiných meteorologických a astronomických efektů, nahrazují obsáhlý naturalistický opis stejně obsáhlými moralizujícími pasážemi a výzvami k pokání, dobrým skutkům a k nápravě života.

Právě do této skupiny patří písně o stonařovském meteorickém dešti z 22. 5. 1808, které dnes známe tři. Je to počet mimořádně vysoký ve srovnání s texty katastrofickými či s písňovým odrazem současných válečných událostí napoleonských válek, kdy obvykle určitému ději odpovídá i jediná píseň.

První ze stonařovských písní byla již v tomto sborníku publikována.¹ Tento text s nezvykle pro zpravodajské písně nic neříkajícím názvem Nová píseň (incipit: Poslechněte s pozorností) sice zamlčel místo události, takže vodítkem k zařazení je datace, uvádí však více informací faktografických. Píseň další, naopak s typickým jarmarečním titulem, nyní uveřejněná, nahrazuje konkrétní údaje spíše odstavci moralizujícími. Její novum spočívá ve zjištění kramářského tisku²; text byl již publikován³ na základě rukopisného opisu písmáka Tomáše Jurena z Vítochova. Editor vyslovil domněnku o Jurenově autorství, kterou však nelze ani potvrdit, ani vyvrátit. Autoři kramářských písní zůstávali až do poloviny 19. století skryti v hluboké anonymitě; jisté je však, že skladatel jedné písně znal druhou a také ji využil, protože se zcela shoduje závěrečné čtyřverší prvé sloky obou písní a úvodní čtyři verše šesté sloky „Nové písně“ se opakují

v závěru čtvrté strofy písně druhé. Ani na rukopisné dochování není třeba po-
hlížet snad jako na autorský rukopis, jelikož lidé si často opisovali písně, které
je nějak zaujaly, i když trh byl tisky přímo zaplaven. Pořízení rukopisného opisu
mohlo být i způsobem získání textu, který pro svou senzačnost byl rychle roze-
brán a zájemci se v tištěné formě stal nedostupným. Dokonce v této době začí-
nají vznikat i rukopisné zpěvníky jako výběrové individuální antologie oblíbe-
ných písní místo obvyklého sešívání tisků do špalíček.

Nápěv je udán odkazem na barokní náboženskou píseň Kde jest Ježíš, moje
žádost, známou ze čtyřech otisků z let 1714—1732.⁴ Byl zřejmě dobře adapta-
bilní, protože ve zmíněných vydáních jsou pro píseň Kde jest Ježíš uvedeny další
3 různé nápěvy: v nejstarším olomouckém z r. 1714 oblíbená parafráze 90. žalmu
Kdož ochrany nejvyššího, v brněnském z r. 1722 Svatý Jene Nepomucký, patrone
náš milý a v litoměřickém z r. 1732 Přijdiž, přijdiž, ó můj Jezu, jejichž „notou“
se mohla zpívat i naše píseň.

Jako obvykle není uvedeno místo tisku a tiskař. Vzhled čtyřlístového tisku
malého formátu 11 × 9 cm však na první pohled vylučuje možnost, že by se
mohlo jednat o výrobek domácí — jihlavské tiskárny Fabiána Beinhauera, jenž
se od r. 1790 tiskem kramářských písní intenzívně zabýval, a ukazuje jako
u „Nové písně“ spíše na některou tiskárnu v Čechách. Vlastní text (kromě titulu)
je vysázen písmem o výši 10 řádek 58 mm s charakteristickými minuskulními
písmeny d, která jsou nápadná větším řezem než ostatní typy. Stejně písmo
včetně úvodní 13 mm vysoké versálky „Z“ na místě iniciály se vyskytuje v sou-
časném tisku Nábožná pjeň k swaté Panně Barboře, wssem wěrným ctjtelům
gegj na swětlo wydaná. Wytisstěná w Hoře Kuttný 1808. (Začátek: Zdráva buď,
svatá Barboro).⁵ Lze tedy tisk naší písně připsat tamější tiskárně Františka Vin-
cence Korce, který právě v r. 1808 končí v Kutné Hoře čtvrtstoletí své činnosti.⁶

O širokém ohlasu pádu stonařovského meteoritu v lidovém zpravodajství až
na moravsko-polském pomezí svědčí překlad naší písně do polského jazyka. Tisk
opět bez udání místa i tiskaře (vydaný snad v Těšíně⁷) s názvem Nowa Piesn
o ten zdrazeniu, ktore sie dnia 22go Maja o pul 6tej godzine zrana 1808 roku
przytrafilo, gdzie wiele kamieni czarnych wazoncych od 2 do 11 funtow, miedzy
straszliwym grzmotem i blyskawico w przyleglosci Gilawy u Firmamentu padalo
je ulozen v Okresnim vlastivědném muzeu ve Frýdku-Místku, sign. FM 12217 S.⁸
Text začíná: Patrzaycie synowie Swiata!... i s doslovným překladem nápěvu
Gdzie iest Iezus me zondanie. Již ve 2. polovině 17. století a ve století následují-
cím bylo přeloženo z polštiny do češtiny několik novinových písní,⁹ zde se však
setkáváme s řídce se vyskytujícím postupem opačným, pro který bude v biblio-
grafii naší kramářské produkce jen málo podobných dokladů.

Nová píseň

o tom

Příběhu,

30

Který se stal dne 22ho Máge, roku
1808. z rána o půl šesté hodině,
kdežto mnozí stáli kámen od
dwauch až do gedenáct lšber tšis,
mezy strassliwym hřmotem a bau-
řenjm w gšblawské fragině
z nebes padali.

§ Zanechegte swěta synowé ic.

Nová píseň o tom příběhu, který se stal dne 22ho máje roku 1808, z rána o půl šesté hodině, kdežto množství kamenů od dvouh až do jedenáct liber tíží mezi strašlivým hřmotem a bouřením v jihlavské krajině z nebes padaly. Zanechejte světa synové ec.

(2a) Jako: Kde jest Ježíš, moje žádost rc.

1.

Zanechejte, světa synové,
vaše nešlechtnosti,
obraťte se, hříšníkové,
k božské milosrdnosti.
Metla trestu jest vázaná
z božského přikázání,
vás kárati přichystaná,
dejte se na pokání!

(2b)

2.

Když příčinu vědět chcete,
hněvu svrchovaného,
co se stalo, si myslíte,
máje dvaadvacátého:
Kamení černé padaly
z nebe převysokého.
Jakoby oznamovali
konec světa celého.

3.

Nedaleko u Jihlavy
ves Kámen se nazývá,
tam všecko lidské pohlaví
leknutím Boha vzývá;
neb velké, malé kamení
z oblak dolů pršely,
ach tak strašlivé znamení
sme ještě neviděli.

(3a)

4.

Všichni lidé se divějí
těch kamenů podobě,
ale přeci nevědějí,
co mají myslit sobě;
nic dobrého neznamená,
to divadlo z výsosti,
neb země jest naplněná
hříchem a bezbožností.

[3b]

5.

Každý se pejchou nadýmá,
nádherně sobě fouká,
bližnímu na cti ujímá,
na chudého nekouká;
ach! kde jest přemilá věrnost,
kde jest stará upřímnost?
Ach! teď panuje nádhernost,
nenávist, lenost, chlípnost.

6.

Každý jen příliš hoduje,
k pohoršení se strojí,
v rozkoši se utopuje
a Boha se nebojí.
Skrze samé protivenství,
lidé sebe šidějí,
a žádné milosrdenství
s chudými necítějí.

[4a]

7.

Pročež, lidé, hleďte raděj
nejvzácnější zboží,
a prostě, dokud jest nádej,
o smilování Boží!
Tak aby Bůh nejsvětější
svůj trest od nás odvrátil
a svou lásku nejmilejší
nám všem opět navrátil.

Konec

P O Z N Á M K Y

¹ J. V o b r, *Kramářská píseň o pádu stonařovského meteoritu roku 1808*, VSV, oddíl. společenský věd V (1969), s. 85—87.

² Výtisk v majetku autora.

³ K. K a l l á b, *Píseň o pádu povětroně na Jihlavsku roku 1808*, Od Horácka k Podýjí V (1927—8), s. 75—76.

⁴ Knihopis českých a slovenských tisků č. 8898 (Litoměřice 1732), 13233 (Olomouc 1714), 13697 (Kutná Hora 1719), 13719 (Brno 1722).

⁵ Též ve sbírce autora.

⁶ Začal v r. 1773 jako faktor u Františky Šleretové, kterou si následujícího roku vzal za manželku a stal se tak majitelem tiskárny, založené Jiřím Vojtěchem Kynclem r. 1713.

- ⁷ Tiskárnu zde založil v r. 1806 právě jihlavský Beinhauer, ale o rok později ji prodal Tomáši Procházkovi.
- ⁸ Upozornila na něj Jiřina Veselská, *Soupis kramářských písní Okr. vlastivědného muzea ve Frýdku-Místku*, Frýdek-Místek 1982, s. 163, č. 822.
- ⁹ Např. Knihopis č. 6271 z r. 1652, 6280 [1697], 6294 [1771]. Dále *Welmi Żalostiwa Nowjna, Která se stala 1715 o tom welkém Hladu w Polské Zemi, ... Neyprwe wydaná a wytisstěná w Polském Gazyku w témž Městě Krakowě a nynj na nassý Českau Ržeč přeložená*. B. m. t. Knihopis neuvádí.